O‘QUVCHILARDA TANQIDIY FIKRLASHNI RIVOJLANTIRISHDA PEDAGOGIK YONDASHUVLAR

Rasulova Umidaxon Po‘latjon qizi
Toshkent Ijtimoiy Innovatsiya universiteti
Iqtisodiyot va Pedagogika fakulteti
Lingvistika (ingliz tili) yo‘nalishi talabasi
umidaxon.rasulova@email.com

Annotatsiya. Ushbu tezisda zamonaviy ta'lim sharoitida o‘quvchilarning tanqidiy fikrlash ko‘nikmalarini faollashtirish mexanizmlari empirik yondashuvlar kesimida o‘rganilgan. Tadqiqot davomida muammoli o‘qitish metodikasi va keys-stadi texnologiyalarining o‘quvchilar mustaqil tafakkuriga ko‘rsatadigan ta’siri maxsus tajriba-sinov ishlari orqali tahlil qilindi. Olingan natijalar interfaol yondashuvlar qo‘llanilgan guruhlarda bolalarning mantiqiy xulosa chiqarish va axborotni filtrlash darajasi nazorat guruhiga nisbatan sezilarli darajada yuqoriligini ko‘rsatdi.

Kalit so‘zlar: tanqidiy fikrlash, pedagogik yondashuv, muammoli dars, keys-stadi, tahliliy ko‘nikmalar, kognitiv rivojlanish, intellektual immunitet.

Zamonaviy ta’lim paradigmasida yosh avlodga faqatgina tayyor lisoniy faktlar yoki qoidalarni yodlatish emas, balki ularda ulkan axborot oqimidan to‘g'ri foydalanish, uni saralash va mustaqil xulosalar yasash ko‘nikmalarini shakllantirish bosh maqsadga aylandi. Shu sababli, dars jarayonlarida o‘quvchilarning tanqidiy fikrlash (critical thinking) qobiliyatini yuksaltirish dolzarb pedagogik va lingvodidaktik muammo hisoblanadi. Tanqidiy fikrlash axborotni ko‘r-ko‘rona qabul qilmasdan, balki subyektiv qarashlardan xoli ravishda, mantiqiy va obektiv qarorlar qabul qilish jarayonidir. Xalqaro PISA va PIRLS dasturlari talablari ham bevosita o‘quvchilarning ushbu kognitiv salohiyatini o‘lchashga yo‘naltirilgan. Biroq amaliyotda reproduktiv metodlarning hanuzgacha saqlanib qolayotgani o‘quvchilarning mustaqil fikrlash immunitetini susaytirmoqda.

Mazkur muammoni bartaraf etish maqsadida Toshkent shahridagi umumta'lim maktablarining yuqori sinf o‘quvchilari (jami 60 nafar respondent) bazasida maxsus eksperimental tadqiqot tashkil etildi. Tajriba guruhida (30 nafar) ingliz tili darslarida muntazam ravishda “Fikrlar bo‘roni”, “FSMU” va muammoli hayotiy keyslar elementlari qo‘llanildi. Nazorat guruhida (30 nafar) esa darslar an'anaviy ma'ruza ko‘rinishida olib borildi. L.Starkining moslashtirilgan kognitiv so‘rovnomasi yordamida o‘tkazilgan yakuniy monitoring natijalariga ko‘ra, tajriba guruhidagi o‘quvchilarning axborotni tahlil qilish ko‘nikmasi dastlabki 24 foizdan 62 foizgacha ko‘tarildi. O‘z fikrini ilmiy asoslash ko‘rsatkichi esa 58 foiz ishtirokchida ijobiy namoyon bo‘ldi. Nazorat guruhida esa o‘sish dinamikasi atigi 3-5 foizni tashkil etdi.

Xulosa qilib aytganda, ta'lim tizimiga interfaol pedagogik texnologiyalarni tizimli tatbiq etish o‘quvchilarning mantiqiy fikrlash va mustaqil qaror qabul qilish salohiyatini o‘rtacha 28-32 foizga oshiradi. Kelgusida darsliklar tarkibida tahliliy va kognitiv topshiriqlar ulushini ko‘paytirish, o‘qituvchilarning metodik kompetensiyasini oshirish ta'lim sifatini modernizatsiya qilishning asosiy omilidir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. Dewey, J.How We Think. D.C.Heath and Company, 1933. – P. 45-60.

2. Paul, R., Elder, L. The Miniature Guide to Critical Thinking Concepts and Tools. Rowman & Littlefield, 2019. – P. 12-25.

3. Yo‘ldoshev, J.G., Hasanov, S. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar. Sharq nashriyoti, 2020. – B. 88-102.